

Roman Darowski SJ, *Filozofia w szkołach jezuickich w Polsce w XVI wieku*, Kraków 1994, ss. 447.

W polskiej bibliografii filozoficznej ciągle za mało jest prac monograficznych dotyczących dziejów filozofii w Polsce. W dalszym ciągu sporo jest jeszcze tematów dotąd nie tkniętych przez historyków, mimo iż w wielu przypadkach istnieje do tego rodzaju badań obszerna baza źródłowa. Dlatego też z wielkim zadowoleniem należy witać każdą nową monografię, przybliżającą dzieje naszej rodzimej filozofii. Bardzo cennym przyczynkiem w tej dziedzinie jest sygnalizowana tu monografia ks. Romana Darowskiego, profesora Fakultetu Filozoficznego Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Praca przedstawia problematykę związaną z nauczaniem filozofii w szkołach jezuickich w Polsce w XVI wieku. Swoją monografię podzielił autor na dwie główne części. W pierwszej przedstawił teoretyczną stronę zagadnienia, a więc

jezuickie przepisy ogólne i lokalne dotyczące filozofii i jej nauczania, obowiązujące w szkołach jezuickich na terenie Polski i Litwy. Autor w tej części starał się wykazać, że uczelnie jezuickie w Polsce opierały swą działalność na przepisach ogólnych, dotyczących wszystkich szkół prowadzonych przez zakon, oraz na pewnych szczegółowych instrukcjach, wydanych dla określonego terytorium lub dla pojedynczych kolegiów. W przypadku Polski tych ostatnich było niewiele, a filozofia została w nich uwzględniona tylko w małym zakresie.

W drugiej części monografii autor przedstawia faktyczny stan nauczania filozofii. Prezentuje tu w czterech kolejnych rozdziałach cztery główne, istniejące i działające wówczas ośrodki: kolegium wileńskie, przekształcone w roku 1579 na Akademię, oraz kolegia w Poznaniu, Braniewie i Kaliszu. W miastach tych istniały w XVI w. odrębne i samoistne, publiczne kursy filozofii. Najbardziej prężny w dziedzinie filozofii był ośrodek wileński i poznański, dlatego też im autor poświęcił najwięcej miejsca. W obrębie każdego z ośrodków autor prezentuje poszczególnych wykładowców w kolejności chronologicznej ich pracy dydaktycznej. Jeśli któryś z nich wykładał w dwóch kolegiach, wówczas cała jego działalność została omówiona w kontekście tego kolegium, w którym pracował wcześniej. Przy poszczególnych wykładowcach filozofii autor przedstawia trzy główne grupy zagadnień: ich biografie, wykaz ich spuścizny filozoficznej drukowanej i rękopiśmiennej oraz ocenę ich poglądów filozoficznych na podstawie tej właśnie spuścizny.

Według niniejszego kryterium zostali omówieni następujący wykładowcy filozofii: w kolegium w Braniewie – Ryszard Singleton, Jan Gerardinus i Stanisław Radzimski; w kolegium w Wilnie, a potem w Akademii Wileńskiej – Jan Hay, Piotr Viana, Leonard Kraker, Marcin Śmigielski, Michał Ortiz, Jakub Ortiz, Hieronim Stefanowski i Andrzej Nowak; w kolegium w Poznaniu – Fabrycy Pallavicini, Jan Klein, Jakub Ortiz, Hieronim Stefanowski i Mateusz Bembus; w kolegium w Kaliszu – Wojciech Rościszewski.

Oto ważniejsze wnioski, do których doszedł autor monografii:

a) Filozofia wykładana w szkołach jezuickich pod koniec XVI wieku była w zasadzie filozofią Arystotelesa, dopełnioną głównie św. Tomaszem z Akwinu i przedstawicielami tzw. „drugiej scholastyki” (szczególnie filozofią Franciszka Suareza).

b) Najbardziej spójną i zwartą dyscypliną filozoficzną w tym czasie była metafizyka. Dopiero pod koniec badanego okresu uległa stopniowemu ograniczeniu na korzyść filozofii przyrody.

c) Pod względem formy wykłady szesnastowieczne z filozofii miały charakter komentarzy do dzieł Arystotelesa. Z czasem zostały dopełniane, a nawet zastępowane przez pisma Suareza.

Podsumowując należy stwierdzić, iż sygnalizowana monografia ks. R. Darowskiego stanowi poważny przyczynek do badań nad dziejami polskiej filozofii. Przybliży obraz nauczania filozofii w drugiej połowie XVI wieku w szkołach jezuickich w Polsce. W dotychczasowych badaniach, gdy idzie o przedstawiony w niej okres, jest to praca pionierska. Autor włożył w jej napisanie ogromny trud. Musiał bowiem przebadać niesłychanie dużą ilość źródeł, zarówno rękopiśmien-

nych, jak i drukowanych. Rozważania swoje udokumentował licznymi przypisami, zamieścił bogatą bibliografię: źródeł rękopiśmiennych, drukowanych oraz opracowań. Dołączył cztery cenne aneksy, a w nich bardzo cenny dla mniej wtajemniczonych w terminologię filozoficzną – słownik wyrażeń łacińsko-polski i polsko-łaciński. Autorowi należą się za to dzieło duże słowa uznania i serdeczne gratulacje. Trzeba wyrazić życzenie, aby autor zdołał w podobnym stylu przybliżyć filozofię jezuitów w Polsce i na Litwie w następnych wiekach.

ks. Ignacy Dec